STUDII

Un demers pentru o posibilă integrare a fenomenului muzical în cadrul manifestărilor bazate pe legile imuabile ale ordinii universale

Ovidiu Papană

Conceptul de ordine universală este greu de definit și de înțeles în condițiile în care cunoașterea umană este încă destul de limitată pentru a aborda în mod tranșant un subiect de o asemenea anvergură. Ceea ce putem afirma cu o oarecare certitudine este faptul că, până în prezent, omenirea a luat contact cu unele legi existențiale care dirijează într-o manieră *parțial predestinată* „prefacerile" desfășurate în timp ale unor fenomene aflate într-o continuă schimbare.

În privința raportului dintre specia umană și mediul în care aceasta își desfășoară existența, în toate domeniile de activitate (inclusiv cele cu caracter utilitar sau estetic) acțiunile umane sunt condiționate de unele legi universale intangibile. În cadrul vieții sociale, cunoașterea și aplicarea acestor legi direcționează riguros diversele schimbări petrecute în timp.

Vastul spațiu existențial al universului este compus dintr-un număr imens de *alcătuiri* logice sau parțial aleatorice (soluționate și ele pe parcurs, tot prin relaționări coerente). Aceste alcătuiri se desfășoară pe axa timpului, în mod continuu, prin diverse acțiuni particularizate.

Toate formele existențiale sunt organizate și se manifestă având ca model *principiul dual al contrariilor* (cu multiplele sale concretizări distincte): hazard – ordine, întuneric

– lumină, rece – cald, formă statică – mișcare, minus – plus, durere – plăcere, zgomot – sunet, viață – moarte etc.

Cele două tipuri de manifestări cu însușiri diametral opuse, (în principiu) se poziționează într-o relație de excludere reciprocă, dar ele nu pot exista una fără alta pentru că, doar în acest mod, prezența lor, felul lor de a fi precum și raporturile dintre ele se pot justifica (inclusiv pe plan ideatic).

De fapt, *timpul* este organizatorul suprem al tuturor „existențelor". Fără o parcurgere temporală, peste tot ar dăinui o stare inertă, exprimată printr-un vid existențial, pentru că în desfășurarea diverselor fenomene (care implică domeniul material sau spiritual), decantarea lor logică sau chiar reflectarea conceptuală a acestora este condiționată de curgerea continuă a timpului.

Revenind la subiectul propus pentru a fi discutat, aș face o paralelă (oarecum bizară dar deloc întâmplătoare) între *forma de organizare social-umană* și *organizarea sonoră* din domeniul acustico-muzical. Cele două forme de existență coerentă ale unor fenomene desfășurate în timp își au sferele lor de manifestare total diferite (materială și ideatică), aspectul lor neparticularizat fiind mai greu de evidențiat prin evaluări comparative. O astfel de remarcă rămâne valabilă doar în cazul în care acest subiect de reflecție (destul de abstract prin modul său de abordare) este cercetat într-o manieră superficială.

Prezența acestor manifestări se bazează pe transformările rezultate din interacțiunea unor forțe contrarii care se desfășoară în două ipostaze punctuale. În spațiul universal, aceste forme de organizare sunt rezultatul unor structurări – destructurări – restructurări care se manifestă pe parcursul curgerii timpului. „Personajele imaginare" care se remarcă în angrenajele celor două forme existențiale sunt: *ființa umană* și *emisia sonoră*. Ambele „personaje" sunt *entități* (prezențe) bine definite în cadrul unor defășurări fluente.

Forma predestinată a vieții umane este *tiparul genetic*. Acest tipar coordonează organizarea riguroasă a tuturor stărilor biologice. În ecuația fenomenelor predestinate umane este inclus și un factor aleatoric identificat ca "liber arbitru". În viața de zi cu zi a unei persoane, liberul arbitru se manifestă printr-o

acțiune coerentă care, în mod tranșant nu lasă decât o singură formă de rezolvare în cazul unei situații cu un deznodământ incert. El aduce acea predestinare parțială, sau, mai bine zis, oferă diversele căi posibile de predestinare ale vieții umane.

Pe plan acustic, principala lege care guvernează / organizează „lumea sonoră" este *rezonanța superioară a sunetului fundamental*. Starea de amiabilitate sau de adversitate (consonanță / disonanță) existentă între diversele componente ale organizărilor muzicale se explică aproape în totalitatea ei prin această lege acustică. Compatibilitatea sau incompatibilitatea „entităților sonore" este justificată *fizico-matematic* pe baza relaționărilor numerice existente între frecvențele sunetelor care sunt asociate în cadrul unui discurs sonor prestabilit parțial.

Cea de a doua lege care guvernează lumea muzicală este *succesiunea temporală logică a frecvențelor*. Toate sistemele ritmice folosite pe plan muzical pot fi reprezentate prin relații matematice precise prin care se pot explica desfășurările organizate ale elementelor acustice coerente. Succesiunile ritmice ale emisiilor sonore sunt echivalentul liberului arbitru din cadrul vieții umane. Ele direcționează și diversifică organizările acustico-muzicale (predestinările sonore parțiale ale discursului muzical).

În continuare aș dori să scot în relief câteva similitudini care există între modul de alcătuire/manifestare al vieții umane și cel al „vieții sonore".

În alambicul social-uman, omul are un traseu prefigurat al existenței sale: naștere, parcursul vieții și moarte. Același lucru este întâlnit și în cadrul lumii sonore: nașterea unui sunet – atacul sonor, parcursul "vieții" acestuia – durata de manifestare, moartea sa – extincția sonoră. De fapt, fenomenul acustic de factură logică se comportă (involuntar – în cazul elementelor sonore produse în natură și voluntar – în cazul sunetelor muzicale concepute de specia umană) în mod similar cu organizarea socială sau, la modul general, se circumscrie în felul său specific unei forme de manifestare bazată pe conceptul legilor care guvernează ordinea universală.

Ființa umană, ca de altfel și emisia sonoră muzicală, sunt integrate (fiecare în felul ei) într-un *sistem matrice* bine determinat, care le asigură existența în timp: viața socială și „viața" sonoră. Cele două „entități" primare sunt incluse în cadrul unor „angrenaje temporale" diferite, care se guvernează însă după legi fundamentale bine statuate. În acest sens, sunt folosite în mod particularizat aceleași mijloace de rezolvare conjuncturală, prin care, contrariile întâlnite pe parcursul desfășurărilor în timp se înfruntă sau se decantează treptat.

Concret, viața socială umană presupune existența mai multor indivizi care prin „construcția lor genetică" sunt într-o formă de interrelaționare continuă bazată pe unele norme precise de conviețuire. Lumea sonoră organizată (lumea muzicală) presupune de asemenea existența mai multor „entități sonore" exprimate fizic prin frecvențe. Aceste entități se condiționează reciproc într-un context acustic bine organizat după principii de factură „estetică".

În cadrul grupurilor sociale, ființele umane au relații amiabile sau contradictorii (conflictuale) cu persoanele din jurul lor, în funcție de compatibilitățile sau incompatibilitățile psihice/fizice pe care le au. Același fenomen relațional este observat și în domeniul vieții sonore coerente. În toate organizările sonore de tip muzical, sunetele (în forma lor de desfășurare pe orizontală sau pe verticală) – se intercondiționează între ele prin raporturi *intervalice*. Relația dintre ele poate fi de consonanță sau de disonanță (se agrează sau se resping).

O altă coincidență care se poate observa între aspectele întâlnite în viața social-umană și în cadrul formelor de manifestare sonoră coerentă se referă la starea particularizată în care se găsesc elementele lor primordiale. În privința configurației pe care o au aceste elemente constitutive în cadrul celor două sisteme existențiale, privite comparativ, ele sunt alcătuite după același tipar conceptual. Pe plan social avem persoane cu un comportament individualizat care pot fi diferențiate chiar și prin statura lor: mică, mijlocie sau mare. În angrenajul organizărilor de tip uman, "prezența temporală" a acestora (vârsta lor) are durate variabile. În lumea muzicală,

relațiile dintre sunete se bazează pe intervale cu mărimi sonore diverse (sub aspect cantitativ și calitativ), mărimi exprimate prin: emisii sonore cu o desfășurare scurtă, sunete cu un parcurs temporal mediu sau sunete lungi.

Tot în peisajul vieții social-umane, există o ierarhizare valorică legată de vigurozitatea sau forța cu care individul (sau grupul uman) se implică în cadrul formelor sale de organizare comunitară. În spațiul sonor, pe parcursul desfășurărilor muzicale, această ierarhizare este reflectată de exemplu, prin gradele de intensitate sonoră cu care sunt emise sunetele muzicale în comunicările de natură estetică.

Chiar și forma de diferențiere rasială a oamenilor își are un (fel de) echivalent întâlnit în cadrul fenomenelor din sfera acustică – *timbrul sonor* (alcătuirea spectrală). Toate „neamurile", rasele umane, aparțin aceleiași specii biologice dar la fiecare grup etnic există unele mici diferențieri tipologice care sunt bine evidențiate (sub aspect genetic – fizic sau comportamental). Pe plan acustic, diversele instrumente muzicale ca de altfel și aparatul fonator al interpreților vocali produc în principiu aceleași emisii sonore coerente. Existența particularizată a acestora în spațiul sonor este marcată printr-un timbru specific, compoziția lor spectrală fiind inconfundabilă.

Organizarea socială umană se bazează în mare parte pe relațiile primare consangvine stabilite la nivel de *familie*. În contextul diverselor conexiuni sociale, ființele umane pot avea o formă de participare parțial independentă sau comunitară (organizată). O entitate sonoră este în majoritatea cazurilor o *familie acustică* alcătuită din sunetul fundamental și componentele sale „genetice" – armonicele sale superioare. Lumea muzicală este alcătuită din multiple desfășurări sonore în care sunetele sunt integrate sau organizate după modelul unui anumit sistem sonor (modal, tonal, etc.). În formele de organizare sonoră, aceste elemente acustice de bază pot coexista în starea lor particularizată sau într-o formă conjugată (sunetul pur sau sunetul complex).

În toate structurile sociale care s-au constituit de-a lungul timpului există o ierarhizare a pozițiilor de conducere care ține cont de importanța persoanelor cu cea mai mare

responsabilitate în buna funcționare a unui sistem organizat pe plan regional, local etc. În acest sens, a fost stabilită o clasificare riguroasă a personalităților importante care sunt implicate în angrenajul social: rege, președinte, șef de trib etc. Într-o formă subordonată, există și un așa-zis „eșalon doi" al acestor entități umane, o structură organizatorică inferioară care face parte dintr-o relaționare socială de tip piramidal (secretar, șef de ...., grade în ierarhia militară etc.). În „lumea muzicală" corespondentul acestei organizări este reflectat în cadrul sistemelor sonore prin noțiunea de tonică, la care se asociază subordonatele sale: dominanta, subdominanta, sensibila (în cazul sistemelor muzicale tonale) sau sunetul fundamental, cu treptele caracteristice ale unui mod muzical (în cazul exprimărilor de factură modală). De fapt, în aceste angrenaje sonore, tonica sau sunetul fundamental al modului au rolul de *centre gravitaționale sonore* care, împreună cu celelalte sunete ale sistemului (subordonate ierarhic) coordonează întreaga desfășurare logică muzicală.

La modul comparativ (imaginar), un grup social bine structurat poate fi echivalat cu o melodie compusă din mai multe elemente sonore, relaționate în desfășurarea lor după principii estetice de factură acustică. În ambele situații, forma de organizare a elementelor constitutive primare reflectă particularitățile generale ale acestor structuri logice: particularitățile zonale, în cazul grupurilor umane și particularitățile estetico-emoționale, în cazul organizărilor melodice.

O macro-structură socială (la nivel de națiune) presupune o formă de alcătuire complexă. Ea devine viabilă în momentul în care organizarea elementelor sale componente (zone comunitare, familii, indivizi) a fost adaptată la legile de conviețuire socială, legi tributare normelor care asigură ordinea universală. O macro-organizare sonoră, generată de execuția muzicală a unui ansamblu orchestral, se manifestă printr-o coerență logico-emoțională, datorită faptului că relațiile pe care le au toate structurile componente ale creației artistice (frazele muzicale, motivele muzicale, sunetele primare), sunt organizate

prin racordarea lor (conștientă sau inconștientă) la sistemul de valori estetice bazat pe conceptul de ordine universală.

Exemplificările celor două forme de organizare logică, prezentate în mod paralel, ne arată faptul că toate manifestările existențiale se bazează pe unele construcții coerente, similare în esența lor, construcții care marchează prin diverse configurații particularizate anumite segmente de parcurgere a timpului. În acest sens, muzica – acest fenomen sonor exprimat într-o manieră logică – poate fi considerată ca un „comunicator/traducător acustic" al unor stări de factură emoțională din viața noastră. Practic, forma inteligibilă de receptare și de emisie acustică umană s-a adaptat conceptual sau a preluat necondiționat legile care guvernează existența sonoră.

Legătura dintre stările noastre emoționale și forma lor de exprimare sonoră *o avem* statuată pe cale biologică prin însăși construcția noastră genetică. Un nou născut, care nu a avut prilejul de a-și cunoaște mediul său ambiant în care va trăi și se va dezvolta, se exprimă deja încă de la naștere (în mod primar) prin emisii sonore (duale) contrastante: gânguritul molcom generat de senzația de plăcere, sau țipătul disperat care exprimă starea de durere. De altfel, același fenomen comportamental se poate constata și la animalele din jurul nostru care au un grad superior de inteligență.

În privința relaționărilor existente în plan sonor, un aport deosebit în clarificarea aspectelor teoretice ale fenomenelor din spațiul audibil îl poate aduce cercetarea amănunțită a conexiunilor existente între elementele constitutive primordiale din cadrul manifestărilor muzicale. În momentul de față, analizele acustice ale sunetelor, făcute pe baza diagramelor prezentate pe calculator, sunt formele concrete de transpunere grafică (vizuală) prin care pot fi decriptate unele desfășurări sonore (aleatorice sau care au un parcurs logic).

Toate tipurile de diagrame concepute pentru analiza unui sunet ilustrează fenomenul acustic prin punerea în evidență într-o formă logico-vizuală (cu ajutorul relaționărilor fizico-matematice) a principalelor caracteristici pe care le au emisiile sonore.

Reprezentările grafice computerizate au avantajul de a prezenta concret fenomenele acustice (audibile) într-o manieră mult mai explicită, în condițiile în care sistemul nostru cerebral nu este capabil să discearnă toate amănuntele sau subtilitățile care apar pe parcursul unor emisii sonore. Extensia grafică a acestor reprezentări oferă prilejul observării evoluțiilor muzicale într-un mod detaliat (prin formele sale de expunere vizuală), practic, avem o desfășurare sonoră „*văzută* la microscop".

În principiu, în cazul execuțiilor muzicale, sub aspect grafic, formele de reprezentare ciclică (logică) ale emisiilor sonore indică o desfășurare acustică făcută într-un cadru organizat. Ele ne demonstrează că toate caracteristicile sonore ale elementelor muzicale sunt determinate de unele fenomene fizico-acustice care nu se derulează aleatoric (hazardat). Aceste „imagini estetice" sunt rezultatul unor desfășurări temporale tributare unor legi acustice, legi care derivă dintr-un concept atotcuprinzător încadrat într-o ordine bazată pe diverse interacționări prestabilite.

În actul nostru de receptare a fenomenului sonor, pe plan afectiv, esteticul sau inesteticul este tradus (uneori într-o manieră subiectivă) prin două expresii tranșante: *îmi place* sau *nu îmi place*. În cadrul limbajului sonor emoțional, expunerile de factură muzicală promovate în viața artistică sunt diverse, dar, toate au la baza lor unele organizări acustice elaborate într-un mod foarte riguros.

Manifestări acustice *parțial controlate* sunt produse și în spațiul material anorganic – mediul natural. În acest sens putem aminti: tunetul, șuieratul vântului, susurul apelor curgătoare, efectul sonor obținut prin lovirea unor materiale dure etc. Chiar și aceste emisii acustice neprovocate în mod intenționat (de o entitate biologică) sunt afectate de legile ordinii sonore. În plan fizico-acustic, mediul ambiant este o cavitate de rezonanță cu volume și forme diverse. El interacționează organic cu toate sursele sonore, inclusiv cu cele produse aleatoriu, schimbându-le mai mult sau mai puțin caracteristicile acustice originare. De fapt, legile derivate din conceptul existenței unei ordini universale guvernează în mod nuanțat *toate* configurațiile existențiale, și implicit reacțiile noastre de apreciere a acestora.

SUMMARY

Ovidiu Papană

An Endeavour towards a Possible Integration of the Musical Phenomenon within the Manifestations Based on the Immutable Laws of Universal Order

Music, an eminently aesthetic manifestation, generates affective experiences through the temporal unfolding of various sonorities. Within this manifestation there is a “world of sounds” governed according to precise laws that lend coherence to the phonic discourse. No musical phonic chain is accidental. The aesthetic and inaesthetic elements in music result from the interactions that arise between various sonorities associated temporarily. On an emotional level, in everyday life, people express their position vis-à-vis certain sound phrases in a trenchant way by “I like it” or “I dislike it.” These aesthetic experiences can be analysed pragmatically through the study of musical acoustics, in which *phonic entities* are represented through *frequencies*. In that particular situation, their interconnection is seen through the philtre of physical and mathematical laws. In fact, our appreciation or lack thereof with regard to certain successions of sounds is determined by the way in which these sonorities observe the universal laws that coordinate the unfolding of the construct and of musical time.